

Marcin Stanisław Wilga, Mirosław Wantoch-Rekowski

NOWE STANOWISKO *Phellinus hippophaëicola* H. JAHN (MACROMYCETES) W GDAŃSKU

A new locality of *Phellinus hippophaëicola* H. Jahn (macromycetes) in Gdańsk

ABSTRAKT: W artykule opisano nowe stanowisko rzadkiego grzyba czyrenia rokitnikowego *Phellinus hippophaëicola* (*Basidiomycota*) stwierdzone w Gdańsku. Zamieszczono charakterystykę znalezionych owocników oraz rokitnika zwyczajnego *Hippophaë rhamnoides*, żywiciela tego grzyba w Polsce.

SŁOWA KLUCZOWE: macromycetes, rare species, *Hippophaë rhamnoides*, Gdańsk, northern Poland

ABSTRACT: The article presents a new locality of a rare fungus Buckthorn Bracket *Phellinus hippophaëicola* (*Basidiomycota*) found in Gdańsk. A characteristics of its fructification has been presented as well as characteristics of sea-buckthorne *Hippophaë rhamnoides*, its host in Poland.

KEY WORDS: macromycetes, rare species, *Hippophaë rhamnoides*, Gdańsk, northern Poland

Wstęp

Czyreń rokitnikowy *Phellinus hippophaëicola* H. Jahn [syn. *Fomitiporia hippophaëicola* (H. Jahn) Fiasson & Niemelä] jest przedstawicielem wielkoowocnikowych grzybów podstawkowych *Basidiomycota*, należy do klasy *Agaricomycetes*, rzędu szczeciakiakowców *Hymenochaetales* oraz rodziny szczeciakiakowatych *Hymenochaetaceae* (Robert et al. 2005). W starszych opracowaniach gatunek ten uznawano za odmianę lub formę czyrenia dębowego *Phellinus robustus* f. *hippophaës* Donk (Gerhardt 2006).

W Polsce grzyb pasożytuje na pniach i gałęziach żywych, starych okazów rokitnika zwyczajnego *Hippophaë rhamnoides* L., należącego do rodziny oliwnikowatych *Elaeagnaceae*. W innych krajach stwierdzono

jego występowanie także na oliwniku wąskolistnym *Elaeagnus angustifolia* L. (Wojewoda 2003, Gerhardt 2006). Czyreń rokitnikowy jest sprawcą białej zgnilizny drewna (Ryvarden i Gilbertson 1994).

Rokitnik zwyczajny to dwupienny gatunek przyjmujący postać krzewu lub rzadziej niskiego drzewa, rośnie w Eurazji na rozproszonych stanowiskach położonych pomiędzy 23 a 66 równoleżnikiem. W Polsce w stanie naturalnym (dzikim) występuje w wąskim pasie wzdłuż wybrzeża Bałtyku, gdzie porasta nadmorskie klifowe zbocza oraz wydmy, tworząc często gęste zarośla. Jest światłożądną rośliną pionierską, lubi nieco zasolone gleby piaszczyste i żwirowe. W celach ozdobnych jest sadzony w miastach oraz ogrodach botanicznych, służy do rekultywacji gruntów na hałdach i nasypach, itp.

(Chojnacki 1979, Gibbons i Brough 1995, Witkowska-Żuk 2008). Na stanowiskach naturalnych podlega ścisłej ochronie gatunkowej (Rozporządzenie 2012).

Stanowiska grzyba w Polsce

W kraju odnotowano niewiele stanowisk czyrenia rokitnikowego. Wojewoda (2002) sporządził mapę jego występowania w Polsce. Stanowiska położone są wyłącznie wzdłuż wybrzeża Bałtyku, na obszarze występowania jego gospodarza: Dębki oraz Jastrzębia Góra koło Władysławowa, Jarsławiec koło Darłowa, Jastarnia i Kuźnica na Mierzei Helskiej, Krynica Morska, Mielno, Unieście koło Koszalina, Mrzeżyno w rejonie Kołobrzegu, Pobierowo i Pustkowo w rejonie Kamienia Pomorskiego, Słowiński Park Narodowy: Rowy koło Słupska oraz okolice Łeby, Woliński Park Narodowy. Informację o występowaniu tego gatunku grzyba w rejonie Gdyni-Orłowa (ATPOL DA70) podał Wantoch-Rekowski (2012). Na terenie Gdańska stanowisko odnotowano w Jelitkowie, na granicy z sopocką dzielnicą Karlikowo (Wilga i Wantoch-Rekowski 2010). Stwierdzone niedawno kolejne stanowisko tego grzyba, zlokalizowane na granicy Gdańska i Sopotu, jest już historyczne w następstwie wybudowania drogi dojazdowej do hali sportowo-widowiskowej Ergo Arena (leg. et det. M. Wantoch-Rekowski, 26.06.2009).

Celem niniejszej publikacji jest poszerzenie wiedzy o roziedleniu czyrenia rokitnikowego w Polsce o nowe stanowisko stwierdzone na obszarze antropogenicznym Gdańska.

Budowa owocników

P. hippophaëicola tworzy trwałe, wieloletnie, konsolowate owocniki o szerokości 3-8 cm, przyrosnięte bocznie do rośliny-żywi-

ciela, z wierzchu jednolicie rdzawobrzazowe, na starość często pokryte glonami należącymi do zielenic właściwych; świeże przyrosty roczne są delikatnie aksamitne. Rurki są cynamonowobrzazowe do rdzawobrzazowych, a dekstrynoidalne zarodniki mają kształt okrągławo-jajowaty i wymiary: 5,5-8 × 5-7 μm. Set nie ma lub są one bardzo rzadkie. Owocniki stanowią miejsce rozwoju bliżej nieokreślonych gatunków owadów: chrząszcza (*Coleoptera*) oraz larw tworzących białawe oprzędy (Jahn 1979, Gerhardt 2006).

Nowe stanowisko gatunku w Gdańsku

Owocniki czyrenia rokitnikowego stwierdzono na Osiedlu Morena w Gdańsku, w dwóch sąsiadujących miejscach: przy ul. Wileńskiej 56 (krzewy nr 1-7 w tab. 1) i Czubińskiego 4c – krzew nr 8 (ATPOL DA80; leg. et det. M. S. Wilga, 9.02.2013 r.). Nie pobrano materiału zielnikowego, sporządzono natomiast dokumentację fotograficzną. Gospodarzem grzyba są stare okazy rokitnika zwyczajnego, prawdopodobnie rosnące tu już przed powstaniem osiedla w latach 70. XX w. Tworzą one obecnie przyuliczne zakrzaczenie. Widoczne są na nich ślady cięć sanitarnych, których celem mogło być też usunięcie zainfekowanych fragmentów krzewu z widocznymi owocnikami. Stwierdzono ogółem 8 porażonych krzewów, na których występowało od jednego do kilku owocników w różnym stadium rozwojowym (zob. tab. 1); niektóre starsze owocniki uległy częściowej destrukcji (ubytki, spęknięcia) oraz zostały pokryte warstwą zielonych glonów (fot. 1, 2). Część owocników była spowita białawym pajęczynowatym oprzędem, utworzonym przez żyjące w tym substracie larwy owada (zob. Jahn 1979). Podobny białawy oprzęd zauważono na owocnikach czyrenia śliwowego *Phellinus pomaceus* (Pers.) Maire, wyrosłych na śliwie domowej *Prunus domestica* L. towarzyszącej krzewom rokitnika przy ul. Wileńskiej.

Fot. 1. Owocniki czyrenia rokitnikowego *Phellinus hippophaëicola*, Osiedle Morena w Gdańsku – krzew nr 1 w Tab. 1. Fot. M.S. Wilga, 11.02.2013

Photo 1. Fructification of Buckthorn Bracket *Phellinus hippophaëicola*, Morena Estate in Gdańsk – shrub number 1 in Tab. 1. Photo M.S. Wilga, 11.02.2013.

Fot. 2. Stary owocnik czyrenia rokitnikowego pokryty od góry zielonymi glonami, Osiedle Morena w Gdańsku – krzew nr 2 w Tab. 1. Fot. M.S. Wilga, 11.02.2013

Photo 2. Old fructification of Buckthorn Bracket covered with green algae, Morena Estate in Gdańsk – shrub number 2 in Tab. 1. Photo M.S. Wilga, 11.02.2013.

Tab. 1. Charakterystyka owocników *Phellinus hippophaëicola* stwierdzonych na rokitniku zwyczajnym, na Osiedlu Morena w Gdańsku.Tab. 1. Characteristics of Buckthorn Bracket *Phellinus hippophaëicola* fructification found on sea-buckthorne *Hippophaë rhamnoides*, Morena Estate in Gdańsk

Nr krzewu/ Number of the bush	Średnica pnia na wys. ok. 15 cm [cm]/ Diameter of the trunk at height of about 15 cm [cm]	Szerokość owocnika/ Width of fungi's fruiting body	Uwagi/Remarks
1	14,5	4,0	* Dwa zrośnięte owocniki ** Trzy zrośnięte owocniki ul. Wileńska 56
		3,5	
		2,3	
2	6,7	6,0	
3	6,0	3,2	
		3,0	
		1,5	
4	8,0	4,5	
		12,5*	
5	9,3	6,5	
6	6,4	2,5	
		1,0	
7	14,0	4,0	
		5,5	
		3,0	
		5,0	
		12,0**	
		4,0	
		3,0	
8	16,6	2,4	ul. Czubińskiego 4c
		2,1	

Podsumowanie

Czyreń rokitnikowy został odnotowany w Polsce zaledwie na kilkunastu stanowiskach. Jest gatunkiem rzadkim, lecz wg Wojewody (2003) prawdopodobnie niezagrażonym wyginieciem – dlatego został pominięty przy tworzeniu krajowej czerwonej listy grzybów wielkoowocnikowych (Wojewoda i Ławrynowicz 2006). W okolicach Gdańska istnieje duże prawdopodobieństwo odnalezienia kolejnych jego stanowisk, zwłaszcza w pasie przy morskim, w związku z dość powszechnym występowaniem jego żywiciela – rokitnika zwyczajnego. Jednak obserwacje autorów wykazują, że na obszarze miasta zmniejsza się sukcesywnie liczebność populacji tego

krzewu w wyniku prowadzonych inwestycji: budowa nowych osiedli mieszkaniowych, m.in. Nowiec i Matemblewo, powstawanie nowych dróg oraz reaktywacja Pomorskiej Kolei Metropolitalnej w rejonie Niedźwiednika i Brętowa, itp. Wymieniona działalność inwestycyjna ogranicza dynamikę rozprzestrzeniania się czyrenia rokitnikowego. Następuje również stopniowy zanik jego istniejących oraz potencjalnych stanowisk na granicy lasów i na nieużytkach, np. w dawnych lokalnych zwirowniach, na skutek naturalnej ekspansji drzew i krzewów innych gatunków, co skutkuje powstaniem silnego ocienienia, którego żywiciel grzyba nie toleruje – m.in. na stanowisku “Kamieniołomy” w Lasach Oliwskich (Wilga i Zieliński 2011).

LITERATURA

- CHOJNACKI W. 1979. Roślinność zboczy klifowych Pobrzeża Kaszubskiego. Acta Biol. Soc. Sc. Gedan. 4: 1-40.
- GERHARDT E. 2006. Grzyby. Wielki ilustrowany przewodnik. Bauer-Weltbild Media, KDC – Klub Dla Ciebie, Warszawa.
- GIBBONS B., BROUGH P. 1995. Atlas roślin Europy Północnej i Środkowej. Multico, Warszawa.
- JAHN H. T. 1979. Pilze die an Holz wachsen. Verl. Busse, Herfordt.
- ROBERT V., STEGEHUIS G., STALPERS J. 2005. The MycoBank engine and related databases. <http://www.mycobank.org> (kwiecień 2013).
- ROZPORZĄDZENIE 2012. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 5 stycznia 2012 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin. Dz. U., poz. 81, Warszawa.
- RYVARDEN L., GILBERTSON R. L. 1994. European Polypores. Part 2. Meripilus – Tyromyces. Fungiflora, Oslo.
- WANTOCH-REKOWSKI M. 2012. Czyreń rokitnikowy. In: SNOWARSKI M. Rejestr grzybów chronionych i zagrożonych: ID 197577. <http://www.grzyby.pl/rejestr-grzybow-chronionych-i-zagrozonych.htm>.
- WILGA M. S., WANTOCH-REKOWSKI M. 2010. Grzyby (Mycota) Pasa Nadmorskiego w rejonie Gdańska (Jelitkowo-Brzeźno). Praca wykonana na zlecenie Polskiego Klubu Ekologicznego, Okręg Wschodnio-Pomorski, Gdańsk. (maszynopis).
- WILGA M. S., ZIELIŃSKI S. 2011. Wędrówki przyrodnicze po okolicach Gdańska. Fundacja Karrenwall, Gdańsk.
- WITKOWSKA-ŻUK L. 2008. Atlas roślinności lasów. Multico, Warszawa.
- WOJEWODA W. 2002. *Fomitiporia hippophaeicola* (H. Jahn) Fiasson & Niemelä. In: WOJEWODA W. (Ed.). Atlas of the geographical distribution of fungi in Poland. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, 2: 55-59.
- WOJEWODA W. 2003. Checklist of Polish larger Basidiomycetes. In: MIREK Z. (Ed.). Biodiversity of Poland. Vol. 7. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków.
- WOJEWODA W., ŁAWRYNOWICZ M. 2006. Red list of the macrofungi in Poland. In: MIREK Z., ZARZYCKI K., WOJEWODA W., SZELĄG Z. (Eds). Red list of plants and fungi in Poland. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków: 53-70.

Summary

The article presents a new location of *Phellinus hippophaeicola* situated in an anthropogenic area of Gdańsk. Decreasing chances for its spreading in the area of Gdańsk have been pointed out, mainly due to land development which eliminates its host *Hippophaë rhamnoides* (new housing estates, Pomerania Metropolitan Railway, etc.). Other Polish localities of the fungus were listed, the structure of its fructification was described as well as the ecology and occurrence of its host bush in Poland.

Adresy autorów:

Marcin Stanisław Wilga
al. Wojska Polskiego 48/1
80-268 Gdańsk-Wrzeszcz
e-mail: wilga47@wp.pl

Mirosław Wantoch-Rekowski
80-394 Gdańsk
ul. Kołobrzeska 56 A/12
e-mail: mirki@mirki.kaszuby.pl